

DOI: 10.58423/2786-6742/2025-10-484-499
UDC 336

Gábor PATAKI

PhD hallgató, adjunktus
Debreceni Egyetem,
Ihrig Károly Gazdálkodás-és Szervezéstudományok Doktori Iskola
Számvitel és Auditálás Tanszék adjunktusa,
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,
Beregszász, Ukrajna
ORCID ID: [0000-0001-6761-7732](https://orcid.org/0000-0001-6761-7732)

Gabriella LOSZKORIH

PhD, docens
Számvitel és Auditálás Tanszék vezető-helyettes,
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,
Beregszász, Ukrajna
ORCID ID: [0000-0002-5402-7220](https://orcid.org/0000-0002-5402-7220)
Scopus Author ID: [58538087000](https://orcid.org/58538087000)
e-mail: loszkorih.gabriella@kmf.org.ua
(Corresponding author)

Andrea HUSZÁR

Kárpátaljai Fiatal Magyar Vállalkozók Szövetségének alelnöke,
Beregszász, Ukrajna
ORCID ID: [0009-0008-2639-0365](https://orcid.org/0009-0008-2639-0365)

**MAKROKÖRNYEZETI FAKTOROK STATISZTIKAI ELEMZÉSE
MIKRO- ÉS KISVÁLLALKOZÁSOK ALAPÍTÁSA ÉS ADÓBEVÉTELI
HATÁSÁNAK VONATKOZÁSÁBAN UKRAJNÁBAN ÉS KÁRPÁTALJÁN**

Анотація. Конкуентоспроможність і успішність підприємств залежать від багатьох факторів, передусім від внутрішніх управлінських можливостей та впливу зовнішнього середовища. Наукова публікація зосереджена на дослідженні зовнішніх макроекономічних чинників в Україні, зокрема в Закарпатській області та Берегівському районі, розташованому біля українсько-угорського кордону. Досліджуваний період охоплює час від початку глобальної фінансової кризи (2009 рік) до сьогодні (2025 рік), коли регіон переживає найглибшу кризу внаслідок російсько-української війни. Окрім негативного впливу війни, у статті також аналізуються наслідки фінансової кризи, конфлікту на сході України у 2014 році, програми економічного стимулювання Закарпаття «Програма імені Егана Еде» (2016 рік), а також пандемії COVID-19. Окрему увагу приділено впливу перших років війни, що аналізується на основі статистичних даних, власних авторських локальних баз даних та інших аналітичних джерел. Мета дослідження — через індикатор відкриття нових підприємств інтерпретувати вплив зовнішніх чинників на підприємницьку діяльність, оскільки підприємницька ініціатива є одним із важливих показників економічної динаміки та кон'юнктури регіону. Результати показують, що зовнішні чинники, зокрема глобальна фінансова криза та пандемія, мали значний вплив на підприємства, особливо середнього розміру, на загальнонаціональному рівні. Водночас війна спричинила значно сильніший негативний ефект, незалежно від розміру підприємства. У межах дослідження також розглянуто позитивний локальний фактор —

to the negative impact of the war, the article also examines the consequences of the financial crisis, the 2014 Eastern Ukraine conflict, the Transcarpathia economic stimulation program "Ede Egan Program" (2016), and the COVID-19 pandemic. Special attention is given to the impact of the early years of the war, analyzed based on statistical data, proprietary local databases, and other analytical sources. The aim of the research is to interpret the impact of external factors on entrepreneurial activity through the indicator of new business openings, as entrepreneurial initiative is one of the key indicators of economic dynamics and the regional economic environment. The results show that external factors, including the global financial crisis and the pandemic, had a significant impact on businesses, especially medium-sized ones, at the national level. At the same time, the war caused a much stronger negative effect, regardless of the size of the enterprise. The study also examines a positive local factor—the Ede Egan economic stimulation program (mainly during the period from 2016 to 2019). Statistical data indicate a growing dynamic among micro and small enterprises during this period, whereas medium and large enterprises, as well as in a broader geographical context, did not show such a positive correlation. The existence and effective financial and economic activity of enterprises are crucial for the formation of budgetary revenues, as income from local businesses enables the state to maintain and develop social functions. This study, with a particular focus on Transcarpathia, contributes to a deeper understanding of the region's economic stability and the level of entrepreneurial activity in the context of crises and war.

Keywords: tax burden, taxation, COVID-19, economic stimulation, SMEs, Crimea, Russian-Ukrainian war, entrepreneurship, crisis.

A probléma általános megfogalmazása. A vállalkozások környezeti elemzését folyamatosan érdemes végezni, mivel egy állandóan változó világban vagyunk, ahol újabb és újabb kihívásokra kell választ adni egy innovatív vezetőnek, menedzsmentnek. A külső környezeti hatások ellen, főleg a mikro-, kis- és középvállalkozói szektor nem képes hatást gyakorolni (sok esetben a nagyvállalatok sem), de arra van lehetősége, hogy folyamatosan próbál adaptálódni az adott szituációhoz és úgy változtatni a belső menedzsment folyamatokon, hogy a negatív hatásokat kivédje és a pozitív változásokra pedig megfelelő felkészültséggel reagáljon. Ukrajna függetlensége óta igen sok kihívással nézett szembe, ami mind a társadalmi, mind a gazdasági szektor esetében főleg nehézségeket okozott. A vállalkozások indítása és fenntartása egy-egy korszakban eltérő motivációval bírt. Az ország függetlenedése (1991) után, amikor az állami vállalatok megszűntek, de még nagy volt a bizonytalanság, a vállalkozási hajlam visszafogottá vált, főleg azoknál, akik az addigi állami szférában szereztek tapasztalatot, és akik éltek a privatizáció és az új vállalatok alapításának lehetőségével. Ebben az időszakban magas volt a kényszervállalkozások aránya. A 2000-es években egyfajta fellendülés tapasztalható és ekkor nagyobb arányban jelentek meg a tudatos piaci alapú vállalkozások Ukrajnában. Ekkor kedvezőnek minősült a külső gazdasági klíma is és nem volt nagyobb sokkhatás sem tapasztalható globális és országos szinten sem. Ez változott meg 2010 után, amikor éreztette a hatását a globális pénzügyi válság, de főleg a 2014-es forradalom, Krím annektálása, a pandémia és a 2022-ben kitört háború együttesen jelentett igazán nagy krízist az ország társadalmára, és így a vállalkozásokra is.

A legújabb kutatások és publikációk elemzése. A jelen tanulmány szakirodalmi áttekintése a legfrissebb kutatások és publikációk elemzésén alapul, amelyek a háború és a pandémia gazdasági hatásainak vizsgálatát célozták Ukrajnában

és Kárpátalján, különös tekintettel a mikro- és kisvállalkozások alapítására és az adóbevételekre.

Kutatók [15] részletesen tárgyalják az orosz-ukrán háború (2014–2022) történelmi, politikai, kulturális, vallási, gazdasági és jogi aspektusait, így átfogó keretet nyújtva a háborús környezet közgazdasági hatásainak vizsgálatához. Grum B. és Kobal G.D. [6] a városi reziliencia és fenntarthatóság kérdését elemezték a COVID-19 világjárvány és az ukrajnai háború globális következményeinek perspektívájából, amely rendszerszemléletű áttekintést biztosít a válságok vállalkozásokra gyakorolt hatásáról.

Boiarko I., Hrytsenko L., Tverezovska O., Saltykova H., Kyrychenko K. [2] és Smachylo V. [11] kifejezetten az ukrajnai háború vállalkozásra és ipari vállalatok piaci értékére gyakorolt hatásait vizsgálták, kiemelve a gazdasági bizonytalanság és a kockázatok közötti összefüggéseket. Syrtseva S., Ivaniuk U., Fedotova I., Hurina O., Dovzhyk O. és Nazarenko O. [12] a kisvállalkozások innovációs potenciáljának alakulását elemezték a háborús környezetben, míg a kutatók [1] a gazdasági sokkok, az adóbevételek és a költségvetési dinamika makrogazdasági összefüggéseit vizsgálták Ukrajnában.

A COVID-19 pandémia hatását a mikro-vállalkozásokra Fabeil N. F., Pazim K. H., Langgat J. [5], valamint Czifra J., Csukonyi C. [3] dolgozták fel, kiemelve a vállalkozói alkalmazkodás és a folyamatos működés stratégiai jelentőségét. Tamás S. Z. [13] a globális ellátási láncok zavarainak vállalkozásokra gyakorolt hatását elemezte.

A háborús időszak vállalkozásmenedzsmentjének sajátosságait Terebukh A. és Roik O. [14], valamint Oblój K. és Voronovska R. [9] vizsgálták, bemutatva a taktikai menedzsment és az üzleti élet fejlődési példáit az ukrán vállalatok válságkezelési gyakorlatában.

Ezek a kutatások azonban nem fedik teljes mértékben a mikro- és kisvállalkozások alapításának és az adóbevételekre gyakorolt hatásának statisztikai elemzését háborús környezetben, különösen Kárpátalja régiójára vonatkozóan. Jelen tanulmány e korábban megoldatlan problémákra koncentrál, így hozzájárul az általános gazdasági hatások és a helyi vállalkozói aktivitás összefüggéseinek részletesebb megértéséhez.

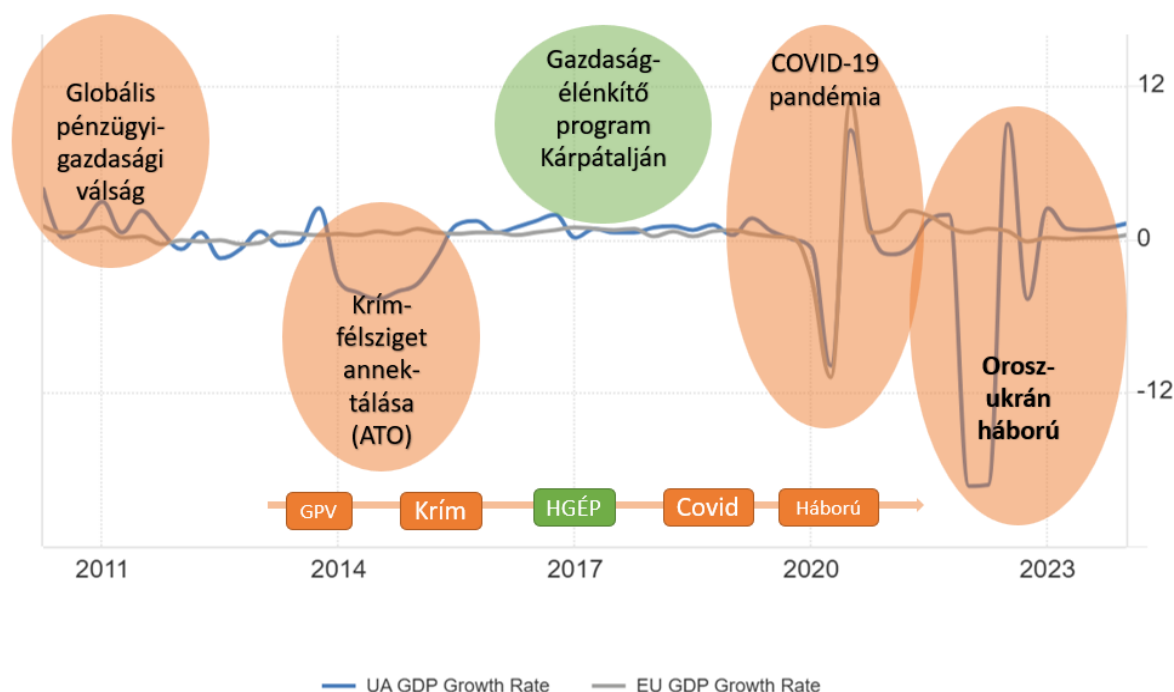
A cikk céljának (a kutatás célja és feladatai) megfogalmazása. A tudományos cikk célja, hogy 2010-et követő közel másfél évtized makrokörnyezeti fatorait értékelje az ukrajnai, főleg Kárpátalja Megye és célirányosan a Beregszászi Kistérség vállalkozásai vonatkozásában.

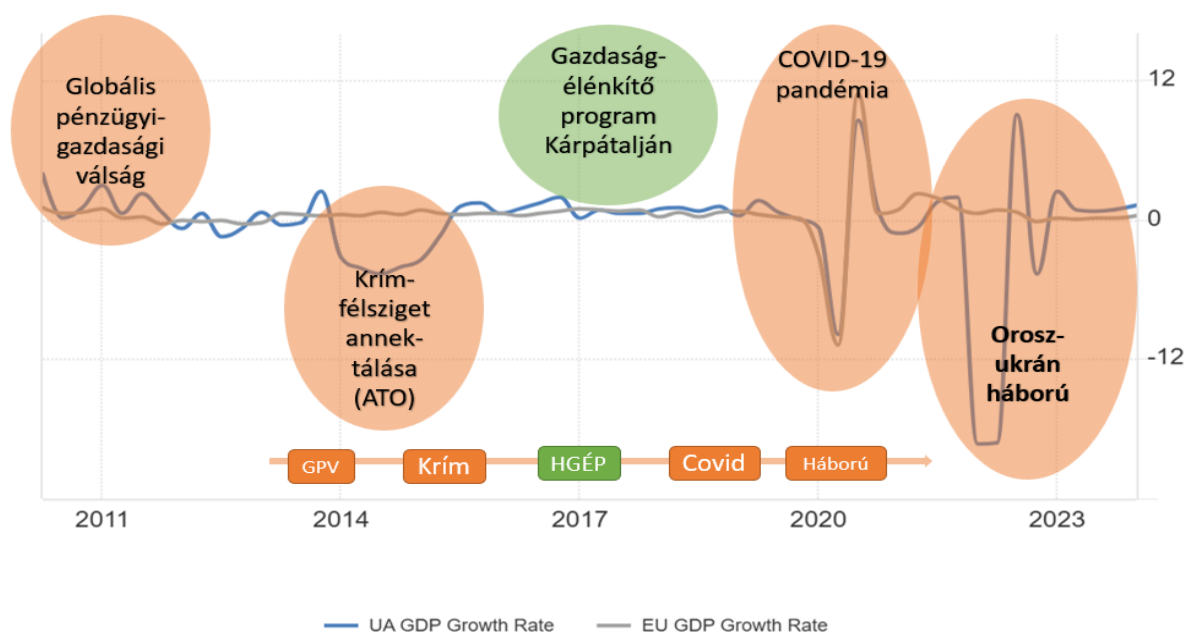
Módszertan. Bár jelentős számú értékelési szempont áll rendelkezésre, amikor a vállalkozások teljesítményét, sokkhatásokra adott válaszait próbáljuk értékelni, mégis a jelen tanulmány egy indikátoron keresztül vizsgálja a makro- és mikrokörnyezeti hatások vállalkozásra gyakorolt jelentőségét – ez pedig a vállalkozások abszolút számának és nyitásának a kérdése. A cikk szerzői megvizsgálták az országos statisztikai adatokat [18, 19], a megyei hivatalos közleményeket [20, 21], valamint saját primer adatgyűjtést végeztek fizetett adatbázisokból nyert adatok alapján [10,

17], illetve belső vállalkozói szövetség adatainak [7] feldolgozásával. A komparatív vizsgálat módszertanának a lényege, hogy 2010-2025 közötti időtengelyre helyezve a makrogazdasági adatokat, valamint a hatásfaktorokat (pénzügyi válság, Krím annektálása, helyi érdekeltségű gazdaságélénkítő programok, valamint a pandémia és a háború) próbáljuk vizsgálni, hogy látható-e a vállalkozások nyitásának időtengelyén olyan mintázatok, amiből következtetni lehet arra, hogy ezen faktorok szignifikánsan hatást gyakoroltak a vállalkozói hajandóságra. Ezen kívül röviden egy szakirodalmi áttekintés is lapját képezi a cikk tudományos módszertanának. A továbbiakban ezzel folytatjuk.

A tanulmány fő anyagának bemutatása. A fentiekben bemutatott módszertani jellemzés alapján az összehasonlító elemzést először az országos statisztikai adatok vizsgálatán keresztül mutatjuk be. Először nézzük meg az időtengelyt az országos és EU-s GDP-növekedés relációjában.

A makrogazdasági hatások és a vizsgált faktorok között láthatóan nem minden esetben van összefüggés. A gazdasági visszaesést leginkább az orosz-ukrán háború generálta (2022-ben közel 40 %-os időszakos visszaesés is volt), valamint a járvány is jelentős (kb. 10 %-os) visszaesést, majd felpattantást generált. Jelentős hatása volt a Krím annektálásának is GDP, de főleg inflációs vonatkozásban (2014-ben 60 %-os vágtató infláció volt). Viszont e nagyhatású faktorok mellett elenyésző hatást látunk a GDP-növekedés tengelyében a globális pénzügyi válság időszakában, s mivel helyi érdekű gazdaságélénkítő programot értékelünk 2016-2019 időtárvlatában, így természetesen itt sem jelentkezik összefüggés az országos GDP adatok tekintetében.

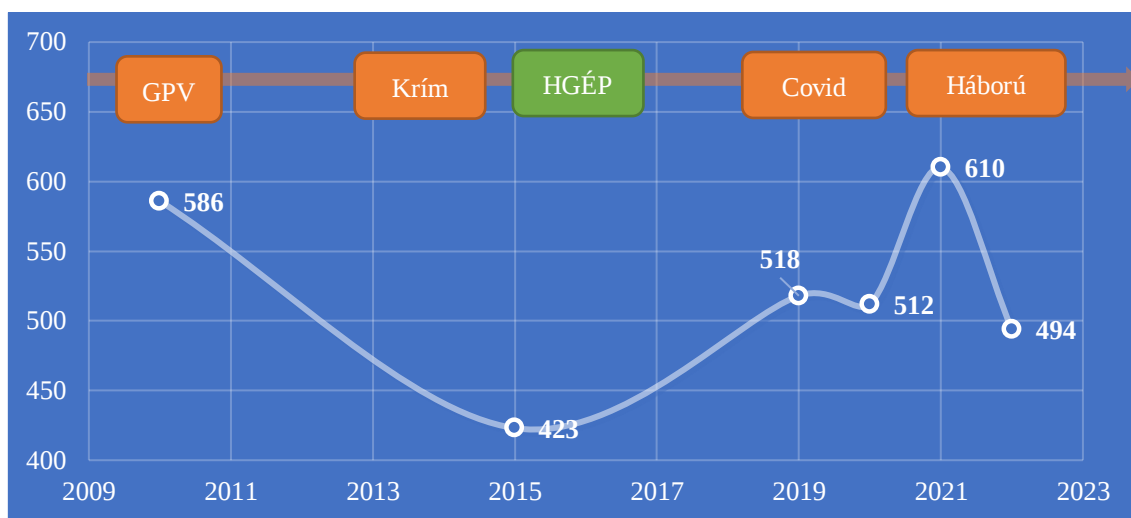
1. ábra: Ukrajnai nagyvállalatok számának alakulása (2010-2022).

Megjegyzés: Rövidítések – **GPV** = gazdasági, pénzügyi válság; **Krím** = Kelet-ukrajnai konfliktus (2014); **HGÉP** = helyi gazdasági élénkítő program; **Covid** = Covid-19 világjárvány, **Háború** = orosz-ukrán háború.

Forrás: saját szerkesztés a [16] alapján.

Az 1. ábrán látható diagram még azt is jól jelzi, hogy milyen eltérés volt az ukrán és az EU átlag GDP-változásában. Látható, hogy a pandémia volt az a hatást gyakorló faktor, ahol szinkronitás látszik Ukrajna és az EU között, a többi tényező esetében inkább csak országos hatásokról beszélhetünk és nem volt akkora jelentősége az Európai Unió országaira, mint Ukrajnára.

Most pedig értékeljük közelebbről a vállalkozói szektorban bekövetkező változásokat az egyes külső környezeti tényezők összefüggésében. Először az ukrajnai nagyvállalatok számának az alakulását vizsgáljuk meg, majd pedig haladjunk közelebb lokálisan Kárpátalja, valamint a kárpátaljai határmenti magyarok által lakott régióhoz és annak vállalkozói létének alakulásához különböző állami és helyi statisztikák figyelembevételével.

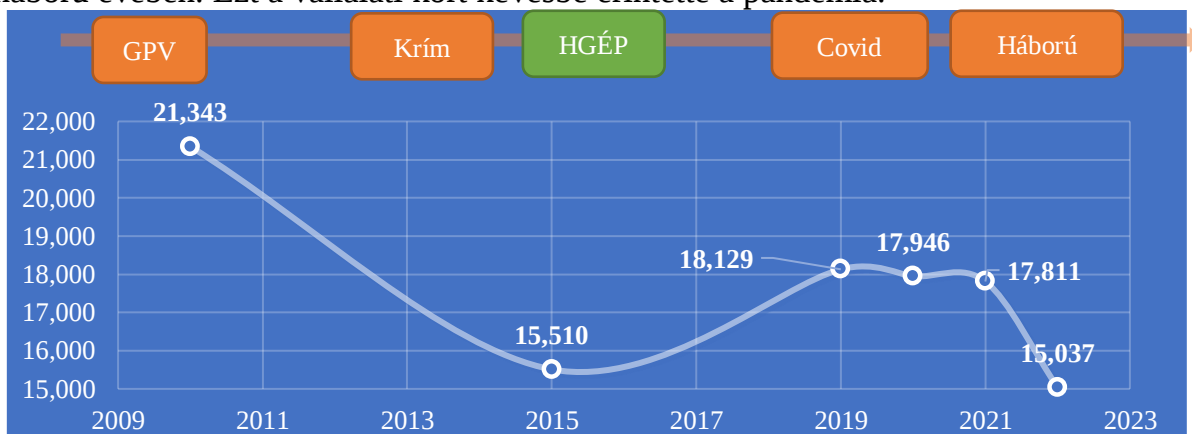

2. ábra: Ukrajnai nagyvállalatok számának alakulása (2010-2022).

Megjegyzés: Rövidítések – **GPV** = gazdasági, pénzügyi válság; **Krím** = Kelet-ukrajnai konfliktus (2014); **HGÉP** = helyi gazdasági élénkítő program; **Covid** = Covid-19 világjárvány, **Háború** = orosz-ukrán háború.

Forrás: saját szerkesztés országos statisztikai adatok alapján [19].

Látható, hogy az országos adatokban 2014-es események jelentős mélyrepülést okoztak a nagyvállalatoknál (2. ábra). Mire 2019-ben kezdett helyreállni ez a mutató, újabb sokkhatásként jelentkezett a Covid 19-el, bár a korlátozások lezárását követően a gazdasági „felpattanás” időszakában a nagyvállalatok száma is rekordnagyságú lett. Sajnálatos módon ez a háború kitörése után visszaesett. Hasonló tendenciákat látunk a mikro-, kis- és középvállalkozásoknál is (3. és 4. ábra). Az ukrajnai közepes vállalkozások statisztikáit figyelve láthatjuk, hogy két jelentősebb mélypont alakult ki. Az első 2015-ben, a kelet-ukrajnai konfliktus elindulását követően, majd pedig a háború évében. Ezt a vállalati kört kevésbé érintette a pandémia.

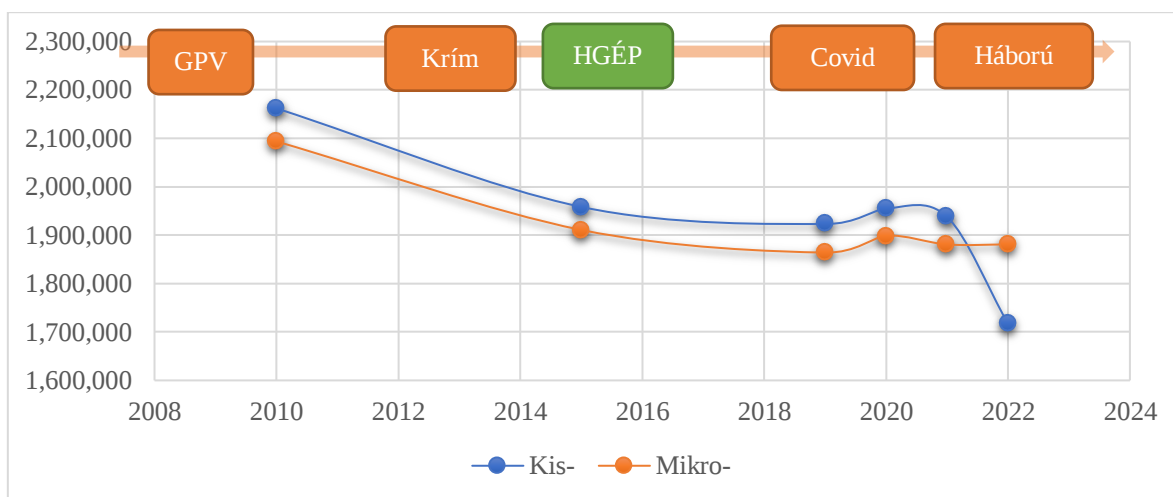

3. ábra: Ukrajnai közepes vállalatok számának alakulása (2010-2022).

Megjegyzés: Rövidítések – **GPV** = gazdasági, pénzügyi válság; **Krím** = Kelet-ukrajnai konfliktus (2014); **HGÉP** = helyi gazdasági élénkítő program; **Covid** = Covid-19 világjárvány, **Háború** = orosz-ukrán háború.

Forrás: saját szerkesztés országos statisztikai adatok alapján [19].

A mikro- és kisvállalkozások esetében, melyek abszolút számok tekintetében jelentősen magasabb számban vannak jelen az ukrán gazdaságban, nem volt látható a vizsgált időszakban olyan jelentős kiingás, mint a közepes vállalatoknál. A tendencia viszont itt is azonos: csökkenés volt folyamatosan a 10-es évek végéig, majd egy rövid fellendülés volt tapasztalható 2020-ra, amit megtorpanított a pandémia, de igazán nagy esés a háború évében következett be. Ez főleg a kisvállalkozásoknál volt látható a statisztikákban, a mikro vállalkozások esetében a hivatalos bezárások még nem voltak láthatóak, ezért a statisztika nem mutat olyan jelentős visszaesést az elmúlt évek adatszolgáltatása alapján.

4. ábra: Ukrajnai kis- és mikro vállalatok számának alakulása (2010-2022).

Megjegyzés: Rövidítések – **GPV** = gazdasági, pénzügyi válság; **Krím** = Kelet-ukrajnai konfliktus (2014); **HGÉP** = helyi gazdasági élénkítő program; **Covid** = Covid-19 világjárvány, **Háború** = orosz-ukrán háború.

Forrás: saját szerkesztés országos statisztikai adatok alapján [19].

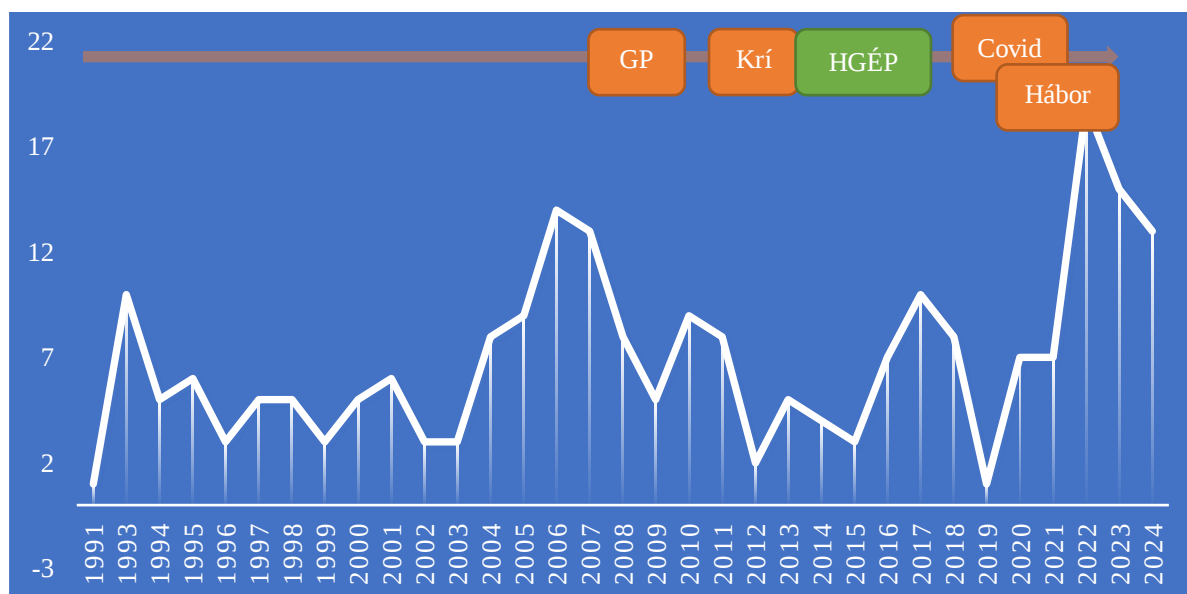
Most pedig vizsgáljuk meg közelebbről Kárpátalja régiót. A megye vonatkozásában érdemes tudni, hogy mivel a háború kitörése óta a legbékésebb területe az országnak, így a vállalkozások számának alakulásában sajátos a relokáció kérdése. A Kárpátaljai Katonai Közigazgatás 2024-es közleménye szerint A relokáció több mint 10 000 új munkahelyet teremtett. A relokált vállalkozások 2023 első tíz hónapjában 71,6 millió hrivnya adót fizettek be a helyi költségvetésbe, ami háromszorosa az előző évinek. A térségben a háború ellenére 3943 fővel (8,3%-kal) nőtt az egyéni vállalkozók száma 2022 elejéhez képest, míg a jogi személyek száma 2272 fővel (8,6%) nőtt [19].

Kárpátalján belül primer statisztikai adatgyűjtésünk alapján, felhasználva a Opendatabot.com fizetett adatbázist [10], valamint a Kárpátaljai Magyar Vállalkozók

Szövetsége adatbázist [7] megvizsgáltuk a vállalkozások nyitásának a tendenciáit a Beregszászi Kistérség vonatkozásában. Ennek az önkormányzati közösségnek a sajátossága, hogy az ukrán-magyar határ közelében található, zömében magyar nemzetiségű ukrán állampolgárok élnek itt (személyes kötődésként a cikk íróinak lak- és kutatási helye is ide kapcsolódik).

2024 október és 2025 január között elemeztünk 230 jogi személyiséggel rendelkező vállalkozást, amelynek 26 %-a farmergazdaság, 11 %-a magánvállalkozás és a leggyakoribb (63%) Kft volt. A kistérség 16 települést foglal magában, amiben Beregszász város, mint megyei jogú státusszal bíró település rendelkezik a legtöbb vállalkozással, a többi település faluként alacsonyabb értékeket mutatnak.

Most pedig az 5. ábra segítségével vizsgáljuk meg a vállalkozás nyitásának tendenciáit a korábban használt hatásfaktorok relációjában.

5. ábra: A Beregszászi Kistérség vállalkozásának alapítási tendenciái (1991-2024).

Megjegyzés: Rövidítések – GPV = gazdasági, pénzügyi válság; Krím = Kelet-ukrajnai konfliktus (2014); HGÉP = helyi gazdasági élénkítő program; Covid = Covid-19 világjárvány, Háború = orosz-ukrán háború.

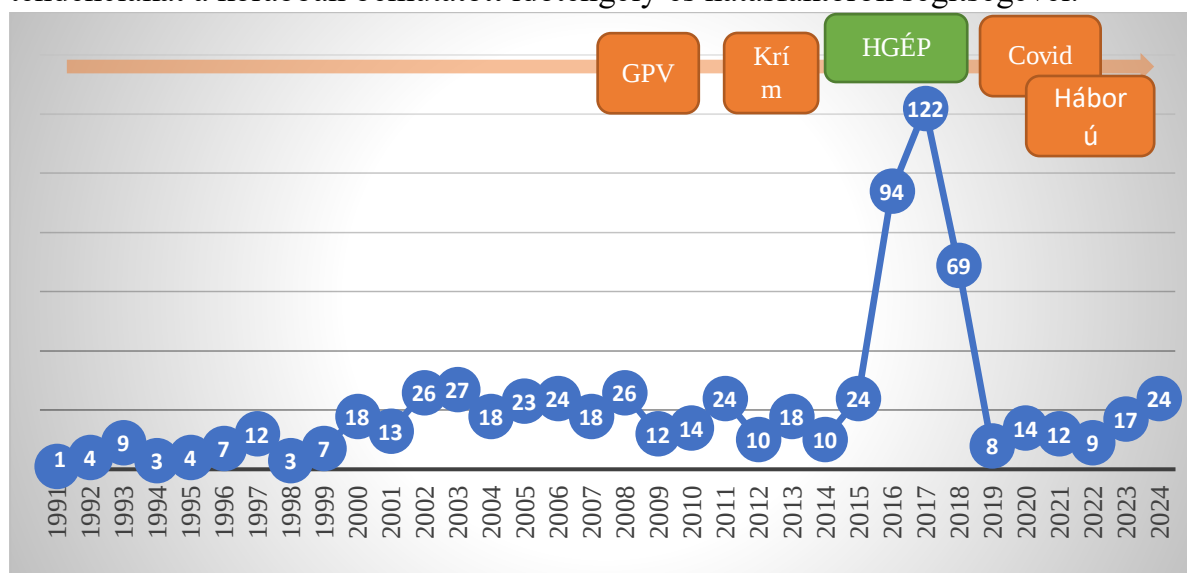
Forrás: saját szerkesztés [17] alapján.

A vizsgálat alapján látható, hogy a bevezetőben említett 2000-es évek pozitív gazdasági konjunktúrája érezteti hatását a jogi személyiséggel rendelkező vállalkozások alapítása kapcsán is. Ezt megtörte a pénzügyi, gazdasági válság, majd a kelet-ukrajnai konfliktusok hatásai. A helyi gazdaságélénkítő program némileg javított a helyzeten, mert 2016-17 időszakában újra növekvő tendencia indult el. Viszont az adatok elemzésének legérdekesebb és újszerű következtetése, hogy a legmagasabb növekedés pont a háború után valósult meg. Ennek oka az lehet, hogy a kelet-Ukrajnából elköltözött vállalkozások e térségbe is áttelepültek és így növelték a

vállalkozások számát. Ez a statisztika még nem tükrözi azt, aki csak a tevékenységét helyezte át, de a székhely maradt az eredeti régióban, így terepismereteink alapján elmondható, hogy még nagyobb mértékben növekedtek a relokált vállalatok, mint ezt a fenti diagram tükrözné.

Végül hasonlítsuk össze ezeket az eredményeket a mikrovállalati szektorral, ugyanis külön adatbázis alapján tudtuk vizsgálni a jogi személyiséggel nem rendelkező zömében egyéni vállalkozói kört kárpátaljai szinten, de etnikai szegmensre vonatkoztatva.

A felmérés adatai a helyi magyar identitású vállalkozásának a szövetségének az adatai alkották, megvizsgálva az adatok változását a You Control segítségével. A közel 800 fős adatbázis alapján a 6. ábra mutatja az alapítással kapcsolatos tendenciákat a korábban bemutatott időtengely és hatásfaktorok segítségével.

6. ábra: A kárpátaljai magyar vállalkozók alapítási tendenciái (1991-2024).

Megjegyzés: Rövidítések – GPV = gazdasági, pénzügyi válság; Krím = Kelet-ukrajnai konfliktus (2014); HGÉP = helyi gazdasági élénkítő program; Covid = Covid-19 világjárvány, Háború = orosz-ukrán háború.

Forrás: saját szerkesztés Vállalkozói Szövetség adatai alapján [7].

A 6. diagramon látható, hogy a vizsgált mikrovállalatok bár hosszú időszakot átölelve lettek alapítva, mégis jelentős növekedés 2015-2019 között valósult meg. Ezt megelőzően a 2000-es évek pozitív országos konjunktúra biztosít motivációs erőt.

Az eredmények alapján elmondható, hogy a magyarországi támogatással megvalósuló úgynevezett Egán Ede gazdaságélénkítő [4] program leginkább ebben a szektorban ért el pozitív hatást és a határmenti térségben jelentős számban növekedett az egyéni vállalkozások száma. Ezek a személyek vagy első alkalommal vállalkoztak, vagy mezőgazdasági östermelőként nem rendelkeztek hivatalos bejegyzéssel, de a

pályázati program előírásának megfelelően ezután már szükséges volt a fehérgazdaságba való átlépésük.

A vállalkozások léte azon túl, hogy a tulajdonosoknak bevételt realizál, munkát biztosít és így jövedelmet a helyi családoknak, még abból a szempontból is fontos tényező, hogy az állami jóléti struktúrák fenntartása is így lesz biztosítható az adók által.

Jelen kutatásban ezért megvizsgáltuk a vállalkozások adózási sajátosságait is a vizsgált területeken.

2021-ben Kárpátalja költségvetésének 61,5%-át (1 985,2 millió hrivnya) állami támogatások tették ki, míg az adóbevételek aránya csupán 29,1% volt (938,6 millió hrivnya). 2022-ben a helyzet jelentősen megváltozott: a támogatások aránya 37,5%-ra (956,3 millió hrivnya) csökkent, míg az adóbevételek 54,2%-ra (1 382,2 millió hrivnya) emelkedtek. 2023-ban az adóbevételek aránya 48,4% volt (1 550,6 millió hrivnya), míg az állami támogatások 44,1%-át tették ki (1 413,0 millió hrivnya). 2024-ben az adóbevételek aránya 48,8% (1 510,4 millió hrivnya), a támogatásoké pedig 41,8% (1 295,0 millió hrivnya) lett.

A vállalkozások relokációja jelentős hatást gyakorolt Ukrajna, különösen Kárpátalja gazdasági helyzetére. A támogatási függőség csökkenése és az adóbevételek növekedése azt jelzi, hogy a relokált vállalkozások támogatását célzó politikai intézkedések sikeresek voltak. Az adóbevételek váltak a helyi költségvetések elsődleges finanszírozási forrásává, ami kulcsfontosságú a régió gazdasági stabilitásának és fejlődésének biztosítása szempontjából.

A Gazdasági Minisztérium szerint a társasági nyereségadó adóterhelése Kárpátalján 3,4%, ami az ország legmagasabb mutatója. A nyereségadó mértéke az előző évhez képest több mint 300%-kal nőtt. A kormány 530 millió hrivnya támogatást különített el Kárpátalja vállalkozásai számára a „Made in Ukraine” program keretében 2024-re. A kis- és mikrovállalkozások számára már három „Made in Ukraine” irodát nyitottak meg a régióban: Munkácson, Ungváron és Huszton [8].

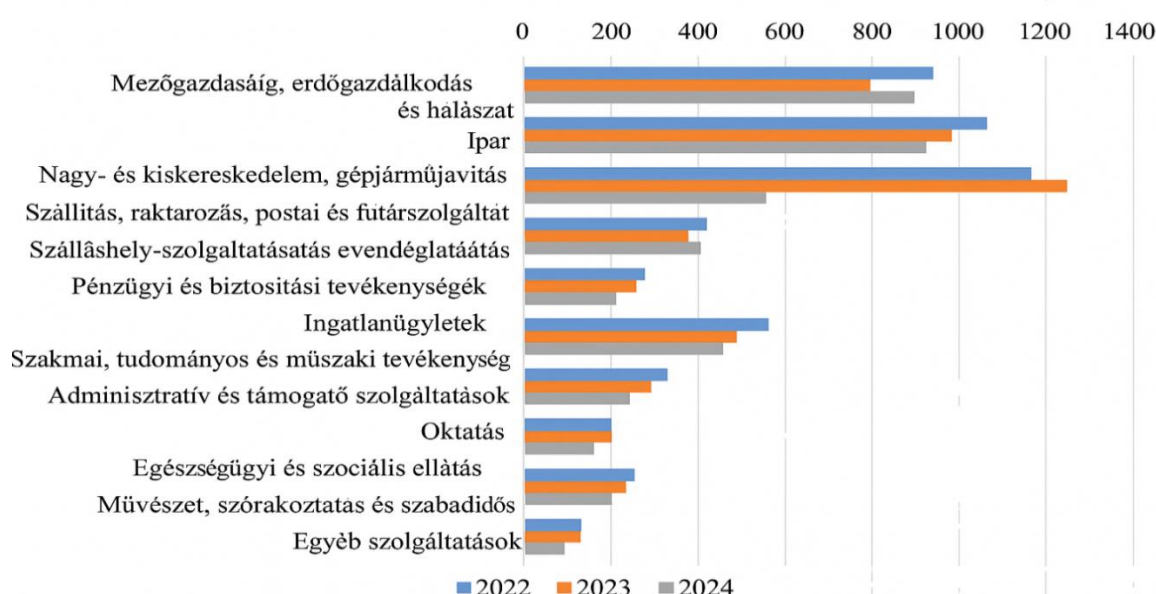
2024 első negyedében a vállalati nyereségadóból származó bevétel elérte a 69 239,4 ezer hrivnyát, ami 1,8-szoros, azaz 31 808,3 ezer hrivnyás többletet jelent a tervezett értékhez képest. Az előző év azonos időszakához viszonyítva az adóbevétel 2,5-szeresére, azaz 41 038,3 ezer hrivnyával nőtt. Ez az eredmény a régióba relokált vállalkozások adófizetésének tudható be [21].

Most pedig vizsgáljuk meg a működő vállalkozások számát gazdasági tevékenységi körök szerint Kárpátalján a 2022–2024 közötti időszakban (lásd 7. ábra).

A működő vállalkozások számának gazdasági tevékenységi körönkénti dinamikája Kárpátalján 2022 és 2024 között különböző tendenciákat mutat a régió gazdasági ágazatainak fejlődésében, különösen a vállalkozói aktivitás növekedését vagy csökkenését tekintve az adott tevékenység típusától függően. A régióban a vállalkozások összesített száma 2022-ben 4 899 egység volt, míg 2024-re 5 313-ra nőtt, ami pozitív fejlődési tendenciára utal az üzleti szektorban.

A legnagyobb növekedést mutató ágazatok közé tartozott a szállítás, raktározás, postai és futárszolgálatok, ahol a vállalkozások száma 26%-kal nőtt (322-ről 406-ra).

Ez összefüggésben állhat a logisztikai láncok átalakulásával, a relokációval és a megnövekedett szállítási igényekkel. A nagy- és kiskereskedelem; gépjármű- és motorkerékpár-javítás szektor szintén pozitív eredményt mutatott, 5%-os növekedéssel (1 138-ról 1 191 vállalkozásra), ami a piaci környezethez való alkalmazkodást és a szolgáltatások iránti kereslet bővülését jelzi.

7. ábra: A működő vállalkozások száma gazdasági tevékenységi körök szerint Kárpátalján (2022–2024)

Forrás: saját szerkesztés [18] alapján.

Az ipari termelés szintén 11%-kal emelkedett (850-ről 946 egységre), ami a termelőkapacitások helyreállítására vagy bővülésére utal, különösen a relokált vállalkozások révén. Az építőipar 11%-os növekedést mutatott (427-ről 474 egységre), amit a helyreállítási munkálatok és az új infrastrukturális létesítmények iránti igény magyarázhat. A mezőgazdaság, erdőgazdálkodás és halászat területén is 6%-os növekedés volt megfigyelhető (545-ről 580 vállalkozásra), ami a mezőgazdaság stabil fejlődésére utal a régióban.

Ezzel szemben néhány ágazat visszaesést mutatott, különösen a pénzügyi és biztosítási tevékenységek (9%-os csökkenés, 23-ről 21 vállalkozásra), valamint az oktatás (7%-os csökkenés, 30-ről 28 vállalkozásra), ami gazdasági instabilitással és az adott területeken bekövetkező keresletváltozással lehet összefüggésben.

Összességében a megfigyelhető dinamika azt mutatja, hogy Kárpátalja üzleti környezete képes alkalmazkodni a gazdasági válsághelyzetekhez és a vegyes hatásrendszerekhez, különösen a vállalkozások relokációja révén, amely hozzájárul a régió ellenálló képességéhez és fejlődéséhez mind külső, mind belső kihívásokkal szemben.

Az 1. táblázat bemutatja a vállalkozások adózás előtti pénzügyi eredményét Kárpátalján 2024-ben, kiemelve a nyereséges és veszteséges vállalkozások közötti jelentős eltéréseket. A kárpátaljai vállalkozások összesített adózás előtti pénzügyi eredménye 18 842 075,8 ezer hrvnyát tett ki. A vállalkozások 72,3%-a nyereséget ért el (összesen 21 320 422,1 ezer hrvnya értékben), míg 27,7%-uk veszteséget könyvelt el (2 478 346,3 ezer hrvnya értékben).

1.táblázat

A vállalkozások adózás előtti pénzügyi eredménye Kárpátalja járásaiban, 2024-ben*

Régió / Járás	Adózás előtti pénzügyi eredmény, ezer UAH	Nyeréséges vállalkozások (százalék)	Pénzügyi eredmény, ezer UAH	Veszteséges vállalkozások (százalék)	Pénzügyi eredmény, ezer UAH
Kárpátaljai régió összesen	18 842 075,8	72,3%	21 320 422,1	27,7%	2 478 346,3
Beregszászi járás	344 042,6	75,0%	721 770,4	25,0%	377 727,8
Munkácsi járás	1 704 711,4	73,6%	2 194 619,4	26,4%	489 908,0
Rahóci járás	84 788,6	72,7%	148 368,1	27,3%	63 579,5
Técsői járás	330 757,3	79,5%	356 639,7	20,5%	25 882,4
Ungvári járás	15 944 214,5	68,2%	17 306 334,5	31,8%	1 362 120,0
Husztói járás	433 561,4	78,5%	592 690,0	21,5%	159 128,6

* Az adatok nem tartalmazzák a banki tevékenységekből származó eredményeket.

Forrás: saját szerkesztés [18] alapján.

Ez a helyzet arra utal, hogy a vállalkozások jelentős része pozitív pénzügyi eredménnyel működik; ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül a veszteséges vállalkozások jelenléte sem, amelyet olyan gazdasági válságok is befolyásolhatnak, mint a háború vagy más külső tényezők. Mindez rámutat arra, hogy szükség van a veszteséges vállalkozások támogatására, valamint a helyi gazdaságfejlesztés ösztönzésére a gazdasági nehézségek leküzdése érdekében.

Következtetések és további kutatások kilátásai. Az elemzés összegzéseként megállapítható, hogy a vizsgált időszakban Ukrajna, és különösen Kárpátalja gazdasági folyamatai erőteljesen követték a makrokörnyezeti változásokat. A külső sokkhatások – pénzügyi válság, kelet-ukrajnai konfliktus, COVID-19 járvány, orosz–ukrán háború – egyértelműen nyomot hagytak a vállalkozások számának és szerkezetének alakulásán. A háború időszakában Kárpátalja relatív biztonsága a vállalati relokáció fő célpontjává tette a régiót, ami a jogi személyek és egyéni vállalkozók számának számottevő növekedését eredményezte. E folyamat közvetlenül hozzájárult a helyi költségvetési bevételek szerkezetének átalakulásához: míg 2021-ben a bevételek többsége állami támogatásból származott, 2022-től az adóbevételek aránya jelentősen nőtt, és mára a költségvetés elsődleges forrásává vált. A nyereségadó-bevételek dinamikus emelkedése – részben a „Made in Ukraine” program támogatásával – a gazdasági aktivitás bővülését mutatja. Bár az Egán Ede program rövid távon jelentős mikrovállalkozói növekedést hozott, ennek hatása a COVID és a

háború következtében visszaesett. Összességében Kárpátalja gazdasági alkalmazkodóképessége magas, de a fenntartható fejlődés érdekében szükséges a veszteséges vállalkozások támogatása és a diverzifikált gazdaságfejlesztési politika folytatása. A kárpátaljai vállalkozói szektor makrokörnyezeti hatásokra adott reakcióinak vizsgálata bár nem egyedülálló a gazdasági és regionális fejlesztési kutatások körében, mégis a kistérségi szintű, részletes statisztikai elemzés tekintetében kevésbé feltárt területnek számít. Ezért fontosnak tartjuk, hogy jelen tanulmányt kiindulópontként kezeljük, és a rendelkezésre álló adatokat mélyebb, többdimenziós értékelésnek vessük alá, kiegészítve új, kvantitatív mutatók elemzésével. A kutatás folytatásában lehetőség nyílik további kistérségek bevonására, melyek eltérő földrajzi, gazdasági és etnikai sajátosságaik révén árnyaltabb képet adhatnak a makrogazdasági sokkhatások regionális hatásairól. Emellett kiemelt cél a jelenleg vizsgált területekre vonatkozó relokációs folyamatok, adóbevételi szerkezetek és vállalkozói aktivitás részletesebb szektorális és időbeli összehasonlítása, valamint a különböző méretkategóriájú vállalkozások adaptációs stratégiáinak feltárása.

Felhasznált források listája

1. Bacho R., Loskorikh G., Pataki G., Perchi O. Economic shocks, tax revenues and budget dynamics: macroeconomic impact on business statistics in Ukraine (2010–2022). *Azposcim*. 2025. № 15. P. 77-86. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.15.77>
2. Boiarko I., Hrytsenko L., Tverezovska O., Saltykova H., Kyrychenko K. War impact on the market value of the industrial complex enterprises of Ukraine. *Investment Management and Financial Innovations*. 2023. Vol. 20, issue 1. P. 328-341. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.20\(1\).2023.28](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.20(1).2023.28)
3. Czifra J., Csukonyi C. A vezetés paradigmaváltása a COVID-19 pandémia alatt. *Új munkaügyi szemle*. 2022. № 3(3). P. 15-24.
4. Eganede.com. Egán Ede gazdaságfejlesztési program, terv. 2014. URL: <https://eganede.com/egan-edeterv.pdf> (letöltés időpontja: 20.07.2025)
5. Fabeil N. F., Pazim K. H., Langgat J. The Impact of Covid-19 Pandemic Crisis on Micro-Enterprises: Entrepreneurs' Perspective on Business Continuity and Recovery Strategy. *Journal of Economics and Business*. 2020. № 3. P. 837-844. DOI: <https://doi.org/10.31014/aior.1992.03.02.241>
6. Grum B., Kopal G.D. Urban resilience and sustainability in the perspective of global consequences of Covid-19 pandemic and war in Ukraine: a systematic review. *Sustainability*. 2023. Vol. 15, issue 2. P. 1459. DOI: <https://doi.org/10.3390/su15021459>
7. Kárpátaljai Magyar Vállalkozók Szövetsége. URL: <https://kmvsz.org.ua/hu/> (letöltés időpontja: 21.07.2025)
8. Kyiv24.news. Завдяки релокатнам дотаційна залежність Закарпаття зменшилась більш ніж удвічі. URL: <https://kyiv24.news/news/zavdyaky-relokatnam-dotaczijna-zalezhnist-zakarpattya-zmenshyas-bilsh-nizh-udvichi> (letöltés időpontja: 22.07.2025)
9. Oblój K., Voronovska R. How business pivots during war: Lessons from Ukrainian companies' responses to crisis. *Business Horizons*. 2024. Vol. 67, issue 1. P. 93–105. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2023.09.001>
10. Opendatabot. Бізнес. URL: <https://opendatabot.ua> (letöltés időpontja: 22.07.2025)
11. Smachylo V. Impact of the War on Entrepreneurship in Ukraine. *Studia I Analizy Nauk O Polityce*. 2024. № 1. P. 9–28. DOI: <https://doi.org/10.31743/sanp.17250>

12. Syrtseva S., Ivaniuk U., Fedotova I., Hurina O., Dovzhyk O., Nazarenko O. Innovative potential and development of Ukrainian small enterpris-es during the war (2022-2023). *Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11, issue 58. P. 222-232. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.58.10.24>
13. Tamás S. Z. A COVID-19 okozta globális ellátási láncokban fellépő zavarok vállalkozásokra gyakorolt hatása. 2024. URL: <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/44691/szabo-zoltan-tamas-phd2024.pdf?sequence=1> (дата звернення: 25.07.2025)
14. Terebukh A., Roik O. Tactical management features of Ukrainian business in the conditions of war. *Economics and Region*. 2024. № 1 (92). P. 174–182. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.1\(92\).3326](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.1(92).3326)
15. The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects : scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2022. 1436 p. URL: http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/downloads/2022book_the-russian-ukrainian-war-01.pdf (letöltés időpontja: 25.07.2025)
16. Trading Economics. Ukraine GDP Growth Rate. 2025. URL: <https://tradingeconomics.com/ukraine/gdp-growth-annual> (letöltés időpontja: 26.07.2025)
17. You Control. URL: <https://youcontrol.com.ua/> (letöltés időpontja: 26.07.2025)
18. Головне управління статистики у Закарпатській області. Економічна статистика. URL: <https://uz.ukrstat.gov.ua/> (letöltés időpontja: 27.07.2025)
19. Держстат. Стан ділової активності підприємств. URL: <https://stat.gov.ua/uk/datasets/standilovoyi-aktyvnosti-pidpryyemstv> (letöltés időpontja: 27.07.2025)
20. Закарпатська обласна військова адміністрація. Економічний блок. Промисловість та підприємництво. URL: <https://carpathia.gov.ua/diyalnist/ekonomichnij-blok/promislovist-ta-pidpriyemnictvo> (letöltés időpontja: 28.07.2025)
21. Закарпатська обласна військова адміністрація. Обласний бюджет. Пояснювальна записка до звіту про виконання обласного бюджету за перший квартал 2024 року. URL: <https://carpathia.gov.ua/diyalnist/finansovij-blok/oblasnyi-biud> (letöltés időpontja: 28.07.2025)

References

1. Bacho, R., Loskorikh, G., Pataki, G., Perchi, O. (2025). Economic shocks, tax revenues and budget dynamics: macroeconomic impact on business statistics in Ukraine (2010–2022). *Ahrosvit*, № 15, 77-86. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.15.77>
2. Boiarko, I., Hrytsenko, L., Tverezovska, O., Saltykova, H., Kyrychenko, K. (2023). War impact on the market value of the industrial complex enterprises of Ukraine. *Investment Management and Financial Innovations*, 20(1), 328-341. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.20\(1\).2023.28](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.20(1).2023.28)
3. Czifra, J., Csukonyi, C. (2022). A vezetés paradigmaváltása a COVID-19 pandémia alatt. *Új munkaiügyi szemle*, 3(3), 15-24.
4. Eganede.com. (2014). Egán Ede gazdaságfejlesztési program, terv. URL: <https://eganede.com/egan-edeterv.pdf>
5. Fabeil, N. F., Pazim, K. H., Langgat, J. (2020). The Impact of Covid-19 Pandemic Crisis on Micro-Enterprises: Entrepreneurs’ Perspective on Business Continuity and Recovery Strategy. *Journal of Economics and Business*, 3, 837-844. DOI: <https://doi.org/10.31014/aior.1992.03.02.241>
6. Grum, B., Kobal, G.D. (2023). Urban resilience and sustainability in the perspective of global consequences of Covid-19 pandemic and war in Ukraine: a systematic review. *Sustainability*, 15(2), 1459. DOI: <https://doi.org/10.3390/su15021459>
7. Kárpátaljai Magyar Vállalkozók Szövetsége: Website (2025). URL: <https://kmvsz.org.ua/hu/> [in Hungarian]
8. Kyiv24.news: Website (2024). Thanks to the relocations, the subsidy dependence of Transcarpathia has been reduced by more than half. URL: <https://kyiv24.news/news/zavdyaky-relokatnam-dotaczijna-zalezhnist-zakarpattya-zmenshylas-bilsh-nizh-udvichi> [in Ukrainian]

9. Oblój, K., Voronovska, R. (2024). How business pivots during war: Lessons from Ukrainian companies' responses to crisis. *Business Horizons*, 67(1), 93–105. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2023.09.001>
10. Opendatabot: Website (2025). Business. URL: <https://opendatabot.ua> [in Ukrainian]
11. Smachylo, V. (2024). Impact of the War on Entrepreneurship in Ukraine. *Studia I Analizy Nauk O Polityce*, (1), 9–28. DOI: <https://doi.org/10.31743/sanp.17250>
12. Syrtseva, S., Ivaniuk, U., Fedotova, I., Hurina, O., Dovzhyk, O., Nazarenko, O. (2022). Innovative potential and development of Ukrainian small enterpris-es during the war (2022-2023). *Amazonia Investiga*, 11(58), 222-232. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.58.10.24>
13. Tamás, S. Z. (2024). A COVID-19 okozta globális ellátási láncokban fellépő zavarok vállalkozásokra gyakorolt hatása. URL: <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/44691/szabo-zoltan-tamas-phd2024.pdf?sequence=1> [in Hungarian]
14. Terebukh, A., Roik, O. (2024). Tactical management features of Ukrainian business in the conditions of war. *Economics and Region*, 1(92), 174–182. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.1\(92\).3326](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.1(92).3326)
15. Bodak, V.A., Pantiuk, M.P., Haliy, M.D., Ilnytskyi, V.I., Vikhliaiev M.Y. (Eds.). (2022). The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”. URL: http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/downloads/2022book_the-russian-ukrainian-war-01.pdf
16. Trading Economics: Website (2025). Ukraine GDP Growth Rate. URL: <https://tradingeconomics.com/ukraine/gdp-growth-annual>
17. You Control: Website (2025). URL: <https://youcontrol.com.ua/> [in Ukrainian]
18. Main Department of Statistics in Transcarpathian region: Website (2025). *Economic statistics*. URL: <https://uz.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian]
19. State Statistics Service: Website (2025). State of business activity of enterprises. URL: <https://stat.gov.ua/uk/datasets/stan-dilovoyi-aktyvnosti-pidpryyemstv> [in Ukrainian]
20. Transcarpathian Regional Military Administration: Website (2025). Economic block. Industry and entrepreneurship. URL: <https://carpathia.gov.ua/diyalnist/ekonomichnij-blok/promislovist-ta-pidpryyemnictvo> [in Ukrainian]
21. Transcarpathian Regional Military Administration: Website (2025). Regional budget. Explanatory note to the report on the implementation of the regional budget for the first quarter of 2024. URL: <https://carpathia.gov.ua/diyalnist/finansovij-blok/oblasnyi-biud> [in Ukrainian]

Отримано:	22.07.2025	Beérkezett:	2025.07.22	Received:	22.07.2025
Прийнято до друку:	29.08.2025	Elfogadva:	2025.08.29	Accepted:	29.08.2025
Опубліковано:	30.09.2025	Megjelent:	2025.09.30	Published:	30.09.2025